



FIRAT ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

REVIEW OF THE FACULTY OF DIVINITY

Yıl/Year: 20

Sayı/Number: 2

ELAZIĞ - 2015



HZ. MUHAMMED'İN ARABİSTAN YARIMADASINDAKİ YAHUDİLERLE İLİŞKİLERİ

Sıddık ÜNALAN*

Öz

İslam'ın ortaya çıktığı ilk yıllarda Hz. Peygamber, öncelikle Mekkeli müşriklerle mücadele etmiştir. Hz. Muhammed'in peygamberlik görevi gereği İslam'ı yayma faaliyetleri neticesinde diğer din mensuplarının özellikle Yahudi ve Hristiyanların dikkatleri yeni dinin ve kurucusunun üzerinde olmuştur. Hz. Muhammed, peygamberliği süresince Hristiyanlarla genel olarak teolojik konular üzerinde tartışmalar yaparak onları İslam'a davet etmeye çalışmış; Yahudilerle ise Mekke döneminde genel olarak teolojik konular üzerinde tartışmalar yapmış, Medine döneminde ise teolojik tartışmalarla birlikte siyasi, askerî birtakım mücadeleleri olmuştur. Bu makalede, İslam kaynaklarında Yahudileri tanımlamak için kullanılan isimler, Yahudilerin Arabistan yarımadasına gelişleri ve Hz. Muhammed'in Mekke ve Medine dönemlerinde Yahudilerle yapmış olduğu dini, siyasi, hukuki ve askerî ilişkileri üzerinde durulacaktır. Böylece İslam Tarihi çalışmalarına katkı sağlamanın yanı sıra günümüz Yahudi-Müslüman ilişkilerine ışık tutmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Yarımadası, Mekke, Medine, Müslümanlar, Yahudiler.

HZ. MUHAMMAD'S RELATIONS WITH THE JEWISH PEOPLE IN THE ARABIAN PENINSULA

Abstract

In the first years of the emergence of Islam, the Prophet firstly struggled against the Meccan idolaters. As a result of the dissemination of Islam duty of Hz. Muhammad's prophethood, the new religion and its founder have been the focus of attention for the members of other religions, especially Jews and Christians. During his prophethood, Hz. Muhammad invited the Christians to Islam through the theological discussions he made with them but with the Jewish people he made theological discussions in the Meccan era and in the Medina period there were also political and military actions as well as theological debates. This article focuses on; the names Islamic sources used to describe the Jews, the arrival of the Jews to the Arabian Peninsula, and Hz. Muhammad's religious, political, legal and military relations with the Jews of

* Yrd. Doç. Dr., Firat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, e-mail: sunalan@firat.edu.tr

Mecca and Medîna. Thus, we aim to contribute to the study of Islamic history and we as well intend to shed light on contemporary Jewish-Muslim relations.

Key Words: Arabian Peninsula, Mecca, Medina, Muslims and Jews.

Giriş

İslam'ın ortaya çıkışına kadar devamlı gelişen Arabistan yarımadasındaki Araplar, ticari alış-verişlerini ve kültür etkileşimini sürdürmüşlerdir. Özellikle Mekke ve Medîne'nin bu ticaret yoluyla ortaya çıkan her türlü fikir mahsulleri taşıyıcılığını yaptığı bilinmektedir.¹ Burada Araplarla beraber yaşayan ve onların tüm hayatlarında etkili olan ehl-i kitap olan Yahudileri² tanımlamak için İslam kaynaklarında kullanılan isimler hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

¹ İbn Haldun, *Mukaddîme*, çev. Zakir Kadiri Ugan, İstanbul, 1990, c. I, s. 29-31; Neşet Çağatay, *İslam Öncesi Arap Tarihi*, Ankara, 1993, s. 2; Kudret Büyükcoşkun, "Arabistan", mad., *İA*, TDV, İstanbul, 1989, c. III, s. 248-249; Orhan Karmış, "Arap" mad., *İA*, MEB, Yayınları, İstanbul, 1991, c. III, s. 242; Çağatay, *Başlangıçtan Abbasilere Kadar İslam Tarihi*, s. 26; Ali Cevad, *el-Mufasssal fi Tarihi-Arab Kable'l-İslam*, Beyrut, 1993, c. I, s. 13; Hakkı Dursun Yıldız, "Arap", mad., *İA*, TDV, İstanbul, 1991, c. III, s. 272; Yaşar Çelikkol, *İslam Öncesi Mekke*, Ankara Okulu, Ankara, 2003, s. 40-44; W. Montgomery Watt, *Hız Muhammed Mekke'de*, çev. M. R. Ayas-A. Yüksel, Ankara, 1986, s. 25; Mevlana Şibli, *Asrı Saadet*, çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1977, c. I, s. 85; Şemseddin Günaltay, *İslam Öncesi Araplar ve Dînleri*, sad. Mahfuz Söylemez-Mustafa Hizmetli, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1997, s. 33-34; Remzi Kaya, *Kur'an'a Göre Ehl-i Kitap ve İslam*, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 28; Müctebâ Uğur, *Hicrî Birinci Asırda İslam Toplumu*, İstanbul, 1980, s. 24; El-Bekrî, *Cahiliye Arapları*, çev. Levent Öztürk, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 23, 37, 75, 81,113; Andre Miquel, *İslam ve Medeniyeti Doğuştan Günümüze*, çev. Ahmet Fidan-Hasan Menteş, Ankara, 1991, c. I, s. 29; İbn. Manzur, Cemalüddin Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem el-Misri, *Lisanü'l-Arap, Fi'l-Lüga*, Beyrut, 1389, c. I, s. 722 vd; Mevlana Şibli Numani, *Son Peygamber Hz. Muhammed Siretü'n-Nebi*, Urduca Aslından çev. Yusuf Karaca, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003, c. I-II, s. 89-90; Mevlana Şibli, *Asrı Saadet*, c. I, s. 85; İsmail Hakkı Atçeken, *Hız Muhammed'in Yahudilerle Münasebeti*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996, s. 1-4.

² Muhammed b. Mükrim İbn Manzûr el-Misri, *Lisânu'l-Arabi'l-Muhit*, Beyrut, 1970, 1/124; Muhammed Mürtezâ el-Hüseynî ez-Zebidî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kântâs*, Kahire, trs., VII/ 217; Ebu'l-Kâsim el-Hüseyn b. Muhammed Râgib el-İsfehânî, *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân*, Mısır, trs., s. 28-29; Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de ehl-i kitapla ilgili Ayetlere bkz. Hûd, 11/45-46; Bakara, 2/126; Ayrıca bkz. A'râf, 7/96-98; Meryem,19/55; Tûr, 52/26; Haşr, 59/7 vd.; Hûd, 11/73; Ahzâb, 33/33; Bakara, 2/196; Âl-i İmrân, 3/121; Nisâ, 4/35,92 vd.; Nisâ, 4/58; Nahl, 16/43; Enbiyâ, 21/7; Ankebut, 29/46; "İçlerinden zulmedenler bir yana; Ehl-i Kitap ile en güzel olanın dışında mücadele etmeyin ve deyin ki Bize indirilene de, size indirilene de inandık. Bizim tanrımız da, sizin tanrınız da birdir. Biz, O'na teslim olanlarız." Şûra, 26/15-17. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsîr Usulu*, Ankara, 1989, 246 da yapmış olduğu açıklamada Hz. Peygamber'in Yahudilerden alınan haberleri "Yahudiler Tevrat'ı İbrani diliyle okur ve onu Müslümanlar için Arapça olarak tefsir ederdi. Bunun üzerine Peygamber, ehl-i kitabı tasdikte, tektepte etmeyin, Allah'a ve onun tarafından indirilene inandık deyiniz."

Yahudi kelimesi, Hz. Muhammed'in Risâlet'inden önce Arabistan'da biliniyor ve o dönemin şiirlerinde de kullanılıyordu.³ Bu kelimenin İsrâiloğulları'na verilmesi hakkında İslam kaynaklarında şu görüşler ileri sürülmüştür. İleri sürülen görüş ve değerlendirmelere göre İbranicede **Yahud** kelimesi, Güney Krallığını veya **Yahuda** ülkesinin insanlarını ifade etmektedir. Daha sonraları **Yahuda** ismi kavmin tümü için kullanılmaya başlanmıştır.⁴ Yahudi isminin kaynağı ile ilgili bir başka rivayet de şöyledir; Hz. Musa'nın Tur Dağı'na gitmesinden sonra İsrâiloğulları buzağıya tapmışlar⁵ ve Hz. Musa onların yanına dönünce kendilerine çok kızmış onlar da yaptıkları bu çirkin işten dolayı çok pişman olmuş ve tevbe etmişlerdir.⁶ Kur'an-ı Kerim'de, "hudnâ ileyke" (هُدًى إِلَيْكَ) "Biz sana yöneldik (tevbe ettik) denilmektedir.⁷ İşte İsrâiloğulları'na tevbe etmelerinden dolayı, kendilerine *Yahudi* denilmiştir. Başka görüşe göre ise onlar, İslâm'ın zuhurunda Hz. Peygamber'i inkâr ettikleri için bu ismi almışlardır.⁸ İsrâiloğulları'na Yahudi denilmesinin bir başka sebebi de, Hz. İshak'ın oğlu Hz. Yakub' un on iki oğlu bulunmaktadır. Bunlardan dördüncü oğlunun adı "*Yuda*" veya "*Yehuda*" olduğundan bu oğluna nispetle kendilerine **Yahudi** denilmiştir.⁹ Filistin'in güneyinde kurulan "**Yuda**" veya "**Yehuda**" krallığının, Yahudi kelimesinin değişik bir şekli olduğu da belirtilir. Bir devlet adı olarak da anılan **Yahud** kelimesi, aynı

³ Mustafa Fayda, *İslamiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara, 1987, s. 7-8; Büyükcoşkun, "Arabistan", mad., İA. TDV, c. III, s. 9-10; Watt, *Hz. Muhammed Mekke'de*, s. 25, s. 7-8; Yaşar Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, Ankara, 1965, s. 5-7; Fatih Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hristiyanlar*, TDV Yayınları, Ankara, 1995, s. 29.

⁴ Afif Abdü'l-Fettah Tabbara, *Kuran Açısından Yahudi Menşei ve Karakteri*, trc. Mehmet Aydın, İstanbul, 1978, s. 19-20; Mahmut Nana, *Yahudi Tarihi*, çev. Ahsen Batur, İstanbul, 2008, s. 521-531; Hikmet Tanyu, *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, İstanbul, 1979, c. I, s. 24-25.

⁵ Bakara, 2/51, 54, 92, 93; Nisa, 4/153; A'raf 7/148, 152; Ta-Ha, 20/88, 89, 90, 91. "Nihayet Samir'i onlara böğüren bir buzağı heykeli ortaya çıkardı. Bunun üzerine Samir'i ve adamları: "İşte sizin de, Musa'nın da ilâhı budur, ama o unuttu" dediler. "Onlar görmüyorlar mıydı ki, o buzağı, kendilerine hiçbir sözle karşılık veremiyor, onlara ne bir zarar, ne de bir yarar vermeye sahip bulunamıyordu. "And olsun ki Harun daha önce onlara: "Ey kavmim! Siz bununla (buzacağı ile) imtihana çekildiniz. Sizin gerçek Rabbiniz Rahman'dır. Gelin bana uyun ve emrime itaat edin" demişti. "Onlar (cevap olarak şöyle) demişlerdi: "Musa bize dönüp gelinceye kadar, biz ona tapmaya elbette devam edeceğiz."

⁶ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, 1971, c. I (I-X), s. 374.

⁷ A'râf, 7/156. "Bize bu dünyada ve ahirette güzel iyilikler yaz. Gerçekten biz tövbe edip, Sana döndük. "Allah'ü Teâlâ, şöyle buyurdu: "Azabımı dilediğime isabet ettiririm. Ve rahmetim her şeyi kuşattı. Böylece onu takva sahiplerine ve zekâtı veren kimselere yazacağım. "Ve onlar ki; onlar, ayetlerimize iman ederler (müminlerdir)." buyurmaktadır.

⁸ Kesler, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hristiyanlar*, s. 3.

⁹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. I (I-X), s. 374; Tümer Günay-Küçük Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ankara, 1988, s. 110.

zamanda, esaretten sonra halk birbirine İsraililer diye adlandırırken fertler ise bir birlerine “Yahudi” diye isimlendirmişlerdir.¹⁰ Kanaatimiz odur ki, Yahudilere bu ismin verilmesinin de belki Hz. Yakub’ un oğluna nispet edilmesi veya ayet-i kerimede yukarda belirttiğimiz gibi, sözlük anlamıyla tevbe etmek, yönelmek ve dönmek anlamına gelen kavramdan kaynaklanmaktadır.¹¹

İslam kaynaklarında Beni İsrail ismi, daha çok İsrâiloğulları terkihi ile kullanılmakta olup “gece yolculuk yapmak” anlamına gelmektedir.¹² Ancak bazı müfessirler ise, bu kelimenin “Allah’ın Kulu” anlamına geldiğini söylemişlerdir.¹³ Buna göre “Ya Benî İsrail” (يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ) demek,¹⁴ “Ey Allah’ın kulları” demektir.¹⁵ İsrail kelimesinin Kitab-ı Mukaddes’teki anlamı ise, “savaşan Tanrı, Tanrı’ya karşı kuvvetli veyahut da Tanrı’yla ve insanlarla gürüşip yenen” anlamına gelmektedir.¹⁶ Bu isim, Tanrı tarafından Hz. Yakub’a verilmiştir.¹⁷ Kur’an-ı Kerim’de de bu isim Hz. Yakub için kullanılmıştır.¹⁸ Yine Hz. Yakub için “Gece içinde Allah’a giden” anlamında İsrail denildiği kaydedilmektedir ki on iki Yahudi kabilesi bu isimle anılmaktadır. Yahudilerce bu isim Tanrı tarafından onlara verildiği için Yahudilik millî bir din olmuş ve “Yahuva” ise millî bir Tanrı olarak telakki edilmiştir.¹⁹ Yahudilik genel olarak, millî bir din, bu dinin başlıca inanır kitlesini oluşturan İsrail oğulları ise Tanrı tarafından seçilmiş etnik bir topluluk olarak telakki edilmektedir.²⁰ İsrail ismi

¹⁰ Tanyu, *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, c. I, s. 23; Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 110.

¹¹ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut, 1977, c. I, s.167; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mulûk*, Kahire, 1967, c. I, s. 355-6. Kur’an’da Ya’kub’dan İsrail diye bahsedildiği hakkında bkz. Âl-i İmrân, 3/93. “Tevrat indirilmeden evvel İsrail’in nefisine haram kıldığından başka yiyeceğin hepsi Beni İsrail’e halâl idi, de ki: haydi Tevratı getirin de onu güzelce okuyun eğer sadıksanız”

¹² Kesler, *Kur’an-ı Kerim’de Yahudiler ve Hristiyanlar*, s. 27.

¹³ Elmallı, *Hak Dini*, c. I, s. 334.

¹⁴ Bakara, 2/40; “Ey İsrâiloğulları, size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım ve sadece benden korkun!” buyurmaktadır.

¹⁵ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 110; Tanyu, *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, s. 23.

¹⁶ Tekvin, 32/28; Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 111.

¹⁷ Elmallı, *Hak Dini*, c. I s. 334; Küçük- Tümer, *Dinler Tarihi*, s. 111.

¹⁸ Âl-i İmrân, 3/ 93 “Tevrat indirilmeden evvel İsrail’in nefisine haram kıldığından başka yiyeceğin hepsi Beni İsrail’e halâl idi, de ki: haydi Tevratı getirin de onu güzelce okuyun eğer sadıksanız” Ayrıca Yahudilerin yiyecekleri ve içecekleri için bkz. Sami Kılıç, *İlahi Dinlerde Yiyecek ve İçecekler*, Ankara, 2011.

¹⁹ Bakara, 2/ 47, 122; Maide 5/20; Casiye, 45/16; Geniş bilgi için bkz. Mehmet Katar, “İsrail Kavminin Seçilmişliği Üzerine Bir Araştırma”, *Journal of Islamic Research*, 2007, s. 458-463; Baki Adam, *Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Diğer Dinler*, İstanbul, 2002, s. 128-129; Nazmiye Yavuz, *Kitabı Mukaddes Açısından Yahudilik ve Hristiyanlıkta Seçilmişlik Anlayışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A. Ü. Sos. Bil. Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 86.

²⁰ Katar, “İsrail Kavminin Seçilmişliği Üzerine Bir Araştırma”, s. 458-459.

daha sonra bütün Yahudiler için kullanılmıştır.²¹ İsrail isminin Hz. Süleyman ve Hz. Davud peygamberlerin kurdukları krallıkların isimlerinden geldiği de savunulmuştur. Kur'an-ı Kerim'de tahmini olarak 41 ayet de İsrail adına rastlanmaktadır.²² En eski tarihi vesika olarak ise II. Ramses'in oğlu Miraptap (M.Ö. 1232-1224) tarafından dikilen ve "İsrail Anıtı" diye anılan kitabe de rastlanmaktadır.²³

1- Yahudilerin Arabistan Yarımadasına Gelişleri

Yahudilerin Arabistan yarımadasına gelişleri MÖ. 586-587 yıllarından sonra olduğu tahmin edilmektedir. Babil Kralı Buhtunnasir (Nabukadnazar) Kudüs'ü (MÖ. 586-587) yıkıp Yahudilerin çoğunu sürgüne göndermiş ve bazıları da esir almıştır.²⁴ Ayrıca Kudüs'teki Süleyman Mabedi'ni de yerle bir etmiş ve Yahudilerin büyük bir kısmını katlederek binlercesini de çeşitli ülkelere sürgüne göndermiştir.²⁵ Bu esnada bazı Yahudilerin ise Hicaz bölgesine gittikleri ve Vadil-Kura, Teyma ve Yesrib'e yerleştikleri iddia edilmektedir.²⁶ Yesrib (Medine) şehrinde o dönemden kalma Cürhümlüler'den bazı topluluklarla Amalikalıların kalıntıları bulunmaktadır.²⁷

²¹ Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 111.

²² Bakara, 2/40,47,83,122,211,246; Al-i İmran, 3/49,93; Maide, 5/12,32,70,72,78110; A'raf, 7/105,134,137,138; Yunus, 10/90,93; İsrâ, 17/2,4,101,104; Meryem, 19/58; Ta-Ha, 20/47,80,94; Şuara, 26/17,22,59,197; Neml, 27/76; Secde, 32/23; Mu'min, 40/53; Zuhuruf, 43/59; Duhan, 44/30; Casiye, 45/16; Ahkaf, 46/10; Saff, 61/6,14. *Meryem oğlu İsa da: Ey İsrâilîoğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici olarak (geldim)." demişti. Fakat onlara apaçık delillerle gelince "Bu, apaçık bir büyüdür" dediler. "Ey inananlar, Allah'ın yardımcıları olun. Nitekim Meryem oğlu İsa da havarilere: "Allah'a (giden yolda) benim yardımcıları kimdir?" demişti. Havariler: "Allah (yolun)un yardımcıları biziz." dediler. İsrail oğullarından bir zümre inandı, bir zümre inkâr etti. Biz de inananları, düşmanlarına karşı destekledik, onlar üstün geldiler."

²³ Çağatay Neşet, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, AÜF Yayınları, Ankara, 1982 s. 1, 12; Ekrem Sankıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, İstanbul, 2002, s. 249-250; Tümer-Küçük, *Dinler Tarihi*, s. 135; <http://www.fmtr.com/din-kulturu-ve-ahlak-bilgisi/685034-yahudiligin-tarihcesi.html>15.08.2015; Eski tarihi vesika olarak, MS. 1896 yılında Joseph Halevy tarafından bulunan Main şehri örenini bulduktan sonra bütün şüpheleri de ortadan kaldırmıştır. Buna Yahudi-İsrail sütunu adı verilen bir Mısır yazıtında "İsrail" adına rastlanıldığı şeklinde bir görüş de mevcuttur.

²⁴ İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye Büyük İslam Tarihi*, çev. Mehmet Keskin, Çağın Yayınları, İstanbul, 1994, c. II, s. 56 vd; Abdurrahman Küçük, *Dönemler Tarihi*, Rehber Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1992, s. 25.

²⁵ Taberî, *Târih*, c. I, s. 554-555.

²⁶ Küçük, *Dönemler Tarihi*, s. 25; Adem Apak, *Anahatlarıyla İslam Tarihi, I, (Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi*, Ensar, 7. Baskı, İstanbul, 2011, c. I, s. 61.

²⁷ Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Tarihi Taberî*, çev. M. Faruk Tunca, İstanbul, trs., c. II, s. 29-31.

Yahudiler, Yesrib halkını buradan kovdular ve şehri ele geçirip, binalarını, tarlalarını ve hurmalıklarına ele geçirdiler.²⁸ Yahudiler ele geçirdikleri Medine şehrinde uzun zaman yaşamışlardır.²⁹ Ayrıca Yahudiler Tevrat'ı öğretmek için Filistin'den Arabistan'a geldikleri ve İslam'ın gelişine kadar Yesrib (Medine)'de kaldıkları da rivayet edilmektedir. Bir başka görüş ise Yahudiliğin önce Yemen bölgesinde yayılma sahası bulunduğu ve daha sonra ise, *Vâdi'l-Kurâ, Hayber, Teymâ* ve *Yesrib* gibi yerleşim merkezlerinde yayılmış olduğudur. Yahudilerin aslen Arap olduklarını sonradan Yahudiliği kabul ettiklerini iddia edenler de bulunmaktadır.³⁰ Hatta Medine'de yaşayan Yahudiler, adlarını Arapların benimsediği ve çocuklarına verdiği isimler koyacak kadar Araplaşmışlardır. Ancak inançlarını ve kültürlerini korumakta ısrarlı bir çizgi çizmişlerdir. Medine Yahudilerinin Arap kökenli oldukları söylenmiş olsa da bu düşünce aslında doğru değildir. Zira Kur'an, özellikle Medenî ayetlerde "**Ey İsrâiloğulları**" hitabıyla onların soy olarak İbrani olduğunu ortaya koymuştur. Bütün bu anlatımların her birinin kendince doğruluk payı bulunabilir. Ancak, kanaatimiz odur ki, İsrail kelimesi Kur'an-ı Kerim'de de kendisinden bu isimle bahsedilen Hz. Yakup'tan geldiği görülmektedir. Beni İsrail ise, onun soyundan gelenlere verilen bir isimdir. Kısacası "**İsrail**", bu kabileye nispetle verilmiş bir isimdir.³¹

Yahudilerin uzun dönem yaşadıkları bu bölgelerde kalmalarının elbette bir nedeni ve yerleşme sebepleri olması gerekir. Bunların başında Yahudi âlimlerin burası ve gelecek peygamberle ilgili bilgiler vermesi vardır.³² Bu haberler dolayısıyla Tübaa³³ Medine'ye gelmiş ve Beyt-i Haram'ı tamir ettirmiştir.³⁴ Yahudilik'in Arabistan'a Filistin-Maan yoluyla girdiği

²⁸ Tabbara, *Kuran Açısından Yahudi Menşei ve Karakteri*, s. 22.

²⁹ el-Belazuri, Ahmet b. Yahya b. Cabir b. Davud, *Fütuhu'l-Büldan*, çev. Mustafa Fayda, Ankara, 2002, c. I, s. 19-20; Fr.Buhl, "Medine", mad., *İA, MEB*, Eskişehir, 1997, c. VII, s. 460; Geniş bilgi için bkz. Ekrem Ziyâ Umerî, *Medine Toplumü*, trc. Nureddin Yıldız, İstanbul, 1988.

³⁰ M. Ali Kapar, *H. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti*, İstanbul, 1987, s. 45.

³¹ Mehmet Birsin, *H. Peygamber'in Devleti*, İstanbul, 1996, s. 36-37.

³² Geniş Bilgi için bkz: Sıddık Ünalın, "Risalet Öncesinde Arap Yarımadasındaki Dinler ve Bir Peygamber Beklentisi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6, 2001, s. 87-102.

³³ Duhân, 44/37; Kaf, 50/14; Ömer Faruk Harman, "Tübaa" mad. *İA, TDV*, İstanbul, 2011, c. XLI, s. 456.

³⁴ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, c. I, s. 53-63; Neşvân el-Himyeri, *Mülükü Himyer ve Aşyalü'l-Yemen*, nşr. Ali b İsmâil el-Müeyyed-İsmâil b. Ahmed el-Cerafi, Kahire, 1378, s. 62; Çağatay, *İslam Öncesi Arap Tarihi*, s. 18; Bazı kaynaklarda Ebu Kerib'in Hz. Peygamber'den 700 yıl önce yaşadığı ve ona gıyabında iman ettiği bildirilmektedir. Ayrıca onun Zebûr'a inanan bir kişi olduğu ve orada Hz. Muhammed'in niteliklerini bulunduğu nakledilmektedir. Medine tarihine dair eserlerde Ebu Eyyüb el-Ensari'nin Medine'deki evinin ilk "Tübaa" tarafından Hz.

düşünülmektedir.³⁵ Bu yolla giren Yahudilik, tarih itibariyle daha eskilere dayanmaktadır. Bu din, Filistin'den Suriye-Hicaz arasındaki çöllere sığınmak zorunda kalan Yahudiler vasıtasıyla gelmiş, zamanla Yesrib (Medine)'e kadar girmiştir. Eski Arap tarihçileri Yahudilerin Yesrib şehrine girişlerini Hz. Musa dönemine kadar götüren bir menkıbe ile aktarırlar. Anlatılan bu menkıbelerin belgelerinin kayıp olduğunu söylemektedirler.³⁶ Tarihi kaynakların anlattıklarına göre Yahudiler, Filistin'den Arabistan'a giden ıssız çöllere doğru bazı baskı ve katliamlardan dolayı çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu çekilme Asurlular dönemine kadar uzanmaktadır.³⁷ İslam öncesi³⁸ Hicaz bölgesinde Yahudiler koloniler halinde *Vadi'l Kura*, *Teyme*, *Hayber*, *Makna*, *Fedek*, *Taif* ve *Yesrib* (Medine) gibi genellikle sulu ve verimli arazilere yerleşmişlerdir. Küçük kabileler ve birbirine bağlı sağlam topluluklar olarak Akabe körfezinden Eyle Limanı'na ve Umman'a oradan Medine'ye ve Bahreyn'e kadar yayılmışlardır.³⁹ Bununla da yetinmeyerek Medine ve civarlarına yerleşen kabileleri (*Beni İkrime*, *Beni Sa'lebe*, *Beni Muhammer*, *Beni Zeura*, *Beni Kaynuka*, *Beni Zeyd*, *Beni Nadir*, *Beni Kureyza*, *Beni Behdel* ve *Kasis*) buraları yurt edinmişlerdir.⁴⁰

Peygamber için yaptırıldığı da kaydedilmektedir. Bu rivayete göre hicretten 700 yıl önce Yesrib'e gelen ilk Tübbâ, ileride buraya bir peygamberin geleceği/hicret edeceği kendisine bildirildiğinde bu evi yaptırır ve ona verilmek üzere bir de mektup bırakır. Mektupta kendisine iman ettiğini bildirmekte ve kıyamette şefaathçi olmasını istemektedir. Ebu Eyyüb el-Ensari kendisine intikal eden bu mektubu Hz. Muhammed (s.a.s.)'e verdiği rivayet edilmektedir. Mektup okununca Resulullah, "Merhaba ey salih kardeş!" diyerek onu selamlamıştır. El-Semhûdî, Ebu'l Hasan Nureddin Ali bin Ahmed, *el-Vefâ bi-Ahbar Dar el-Mustafa*, nşr. Kasım es-Samerrai, Beyrut, 2001, s. 340-342, 354.

³⁵ Tabbara, *Kuran Açısından Yahudi Menşei ve Karakteri*, s. 21.

³⁶ Buhl, "Medine", c. VII, s. 459-471.

³⁷ Günaltay, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, s. 86.

³⁸ Geniş bilgi için bakınız; Abdü'l-Aziz Mezzû' el-Ezherî, *Kıssas 'Ukâz*, Matba'at Dâri'l-Kitâbi'l-'Arabî, Kahire, 1951; Ebu Muhammed Hasan el-Hamdânî, *Sıfatu Cezireti'l-Arab*, tahk: D.H. Muller, E.J., Brill, Leiden, 1884; Ali Cevad, *el-Mufasssal fî Târîh'l-Arab Kable'l-İslâm*, Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, Beyrut, 1980, c. I; Corcî Zeydân, *el-Arab Kable'l-İslâm*, Tahk: Huseyn Munis, Dâru'l-Hilâl (tarihsiz), Kahire; Şevkî Dayf, *el-Asru'l-Câhilî*, Dâru'l-Maarif, Kahire, 1974; Ahmet Subhi Furat, *Arap Edebiyatı Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3911, Edebiyat Fakültesi Yayın No : 3404, İstanbul, 1996; Neşet Çağatay, *İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s.153; Günaltay, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, s. 24; Eyüp Baş, *İslam'ın İlk Döneminde Müslüman Yahudi İlişkileri*, İstanbul, 2004, s. 10 vd.

³⁹ Cevad Ali, *Tarihu'l Arap Kable'l-İslam*, Bağdat, 1954, c. VI, s. 9; Hikmet Tanyu, "Yahudiler", mad., *İA*, MEB., İstanbul, 1978, c. XIII, s. 340; Mustafa Baş, "Hicaz Yahudiliği ve Genel Yahudilikten Farklı Uygulamaları", *Bütün Yönleriyle Yahudilik, TDTDY.*, Ankara, 2012, s. 219-235; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, c. I, s. 594.

⁴⁰ Cevad Ali, *el-Mufasssal fî Târîh'l-Arab Kable'l-İslâm*, Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, Beyrut, 1980, c. VI, s. 10-11.

Araplar arsında az da olsa Yahudiliğin yayıldığını veya benimsenen bir din olduğu görülmektedir.⁴¹ Milattan önceki devirlerden beri Yemen'de bir Yahudi cemaati varlığından bahsedilmektedir. Bunlar Filistin'den sürülen Yahudilerden ziyade Yemen'in yerli halkına ait özellikler taşımaktadır. Kur'an'ın verdiği habere göre Süleyman (a.s) Yemen Kraliçesi Belkis ile evlenmiş ve Yemen ülkesini kendi yönetimi altına almıştır. Arap yarımadasında bulunan Necran Hristiyanları'nın Zü-Nüvas tarafından zulme uğratılarak, Yahudiliği benimsemeleri için baskı yapıldığı aktarılmaktadır.⁴² Zü-Nüvas, M.VI. yüzyılda yaşamış olduğuna göre hala o sıralarda başka milletlerden ve dinlerden olanların, Yahudiliği benimsediği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Zü-Nüvas'ın⁴³ baskılarıyla Araplar da Yahudiliği benimsemiş olabilirler.⁴⁴

İslam'ın zuhuru sırasında özellikle Medine ve diğer şehirlerin ekonomisine Yahudiler hâkim durumdaydı.⁴⁵ Medine'de tamamı Yahudileşmiş olan *Beni Nadir* ve *Beni Kureyza* gibi kabileler bulunmaktaydı. Burada bulunan insanlardan bir kısmının İsrail menşeli olduğunu kabul etmek bile, diğer bir kısmı, etnik yapı olarak Arap olduğu halde Yahudiliği benimsemeleri yüzünden Arap kültür ve medeniyetinden kopmuş kimselerdir.⁴⁶

⁴¹ Ahmed İbrahim eş-Şerif, *Mekke ve'l-Medîne fi'l-Câhiliyye ve Ahd'r-Rasûl*, Kahire, 1985, s. 320-321; Belâzuñî, *Fütuhu'l-Büldan*, s. 15, 25, 33, 39, 66, 71, 73; Cevad Ali, *el-Mufasssal fi Târih'l-Arab Kable'l-İslâm*, c. III, s. 171; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, c. I, s. 594-661; Ahmed Emîn, *Fecru'l-İslâm*, Kahire, 1950, s. 24.

⁴² İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdulmelik, *es-Sıretü 'n-Nebeviyye*, Mısır, 1936, c. I, s. 32-39; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, c. I, s. 309-311; Mustafa Fayda, *İslamiyet'in Güney Arabistan'da Yayılışı*, Ankara, 1982, s. 9-10.

⁴³ Bu olayla ilgili Kur'anı Kerim şu bilgiyi vermektedir: "*Burçlarla dolu göğe andolsun, vadedilmiş güne (kıyamete) andolsun. Şahitlik edene ve şahitlik edilene andolsun ki, (mü'minleri yakmak için) hendek kazıp (içinde) alevli ateş yakanlar lanetlenmiştir. O vakit ateşin etrafında oturmuş, mü'minlere yaptıklarını seyrediyorlardı. Onlar Mü'minlere ancak; göklerin ve yerin hükümrânlığı kendisine ait olan mutlak güç sahibi ve övülmeye layık Allah'a iman ettikleri için kızıyorlardı. Allah her şeye şahittir.*"

⁴⁴ Şaban Kuzgun, *Dinler Tarihi Derleri*, Kayseri, 1993, c. I, s. 89; Geniş bilgi için bkz. Günaltay, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, s. 86-89, ayrıca 39. Dipnot açıklaması s. 101; Kasım Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 100-101; Adem Apak, *Anahatlarıyla İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü*, Ensar, İstanbul, 2012, s. 33-39.

⁴⁵ Emîn, *Fecru'l-İslâm*, s. 24.

⁴⁶ Hz. Peygamber (s.a.s.)'in, 622 tarihinde Medine'ye hicret etmesinden sonra; birinci bölümü Müslümanların kendi aralarında, ikinci bölümü ise Müslümanlarla Medine'nin merkezinde ve civarında yaşayan bir takım Yahudi kabileleri arasında geçerli olmak üzere, yazdırdığı rivayet edilen ve günümüzde *"Medine Vesikası"* ismiyle şöhret bulan iki bölümlük mukavelename,

2-Hz. Peygamberin Mekke Döneminde Yahudilerle İlişkileri

Bu dönemde, Mekke'de Yahudiler hemen hemen yok denilebilecek kadar az bir nüfusa sahiptiler.⁴⁷ Ancak bu bölgede her yıl toplanan fuarlarda, bilhassa; *Ukaz, Micenne, Zü'l-Mecâz ve Devmetü'l-Cendel* panayırlarında kurulan pazarlarda alış-veriş yapmaktaydılar. Yahudiler sadece ticari mallar satmamışlar aynı zamanda saklanmış veya kaybolmuş şeylerin nerede olduklarını keşfedip onları ortaya çıkarmışlardır. Onlar bilhassa istikbâli okuyan kâhinler/kahineler olarak da bol para kazanan insanlar olarak müşahede etmekteyiz. Yahudiler yarımada'nın Hicaz bölgesinin kuzey kesimlerinde hurma, arpa, buğday ve şarap ticaretiyle de uğraşmaktadır. Ayrıca Yahudilerin önemli bir yerleşim merkezi durumundaki Hayber, etrafı dokuz kale, pek çok hurmalık ve mezzarlarla çevrili zengin bir vaha durumundadır. Yarımada'nın sahil kesiminde yerleşen Makna, Eyle ve Umman Yahudileri ise daha çok balıkçılık ve gemicilikle uğraşıyorlardı.⁴⁸

Mekke döneminde İslam'ın Yahudiliğe ilk tepkisi, Yahudilerin kendileri dışındaki insanlardan faiz almayı caiz görmeleridir. Kur'an'ın işaret ettiği gibi, onlar arasında faizcilik ve tefecilik de oldukça yaygındı. Faiz ve rüşvetle insanların mallarını yiyorlardı. Muhtemelen Tevrat'ta ki "*Para veya faizli olarak verilen herhangi bir şeyle kardeşine borç vermeyeceksin. Yabancılar için faizle borç verebilirsin. Lakin kardeşine faizle borç veremezsin*"⁴⁹ hükmüne dayanarak yabancıların mallarını bu gibi hileli yollarla yemekte herhangi bir sakınca görmüyorlardı.⁵⁰

Ancak Faizle ilgili olarak nüzul sırasına göre Kur'an'da ilk yer alan ayetin meali şöyledir: "*İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, bunu yapanlar -sevaplarını ve mallarını- kat kat arttıranlardır*".⁵¹ Bazı müfessirler, Mekke döneminde nazil olan bu ayette

dünyanın bilinen ilk yazılı anayasası olarak kabul edilmektedir. Mehmet Erdem, "Medine Vesikası'nın Maddelendirilme Şekli ve Türkçe Çevirileri Üzerine Bazı Mülâhazalar,*The Journal Of Academic Social Science Studies*, Volume 5, Issue 8, p. 525-542, December 2012; Ahmed Emîn, *Fecru'l-İslâm*, Kahire, 1950, s. 23.

⁴⁷ Mahmud Es'ad Seydişehri, *İslam Tarihi Tarih-i Din-i İslam, İslamiyet Öncesi Araplar, Mekke Devri-Medîne Devri*, Marifet Yayınları, sad. Ahmed Lütfü Kazancı-Osman Kazancı, İstanbul, 1995, s. 260-261.

⁴⁸ Geniş bilgi için bkz., Yaşar Çelikkol, *İslam Öncesi Mekke*, Ankara Okulu, Ankara, 2003; Emin, *Fecru'l-İslâm*, s. 24.

⁴⁹ Tesniye, 23/19, 20.

⁵⁰ Osman Güner, *Resulullah'ın Ehl-i Kitap'la Münasebetleri*, Ankara, 1997, s. 63.

⁵¹ Rûm, 30/39.

geçen ribanın Kur'an'ın yasakladığı faiz olmadığını ileri sürmüşse de çoğunluğun görüşü, söz konusu ayette o çağdaki Araplar arasında Yahudiler tarafından ortaya çıkarılıp yaygınlaştırılan faiz işleminin kastedildiği yönündedir.⁵² Başka bir ayette ise "ve nehyedildikleri halde riba almaları ve halkın emvalini haksızlıkla yemeleri ve kâfir kalanlarına elim bir azap hazırladık" ayetlerden anlaşıldığına göre Yahudilerin başlangıçta yasak olan faiz emrini zamanla helalleştirdiklerini/değiştirdiklerini görebiliyoruz. Bu müşahede sonunda "Ehl-i Kitâp" bir ulus olarak bilinen Yahudiler, okumaz yazma bilmeyen saf bedeviler üzerinde özel bir nüfuz ve etki kazanmıştır ki bu da bize o dönemde yapılan işlerle gösterilmektedir.⁵³

Hz. Musa nüshası, Yahudi ve Hristiyan kaynaklarına göre kaybolmuş, ellerindeki kitaplar ise, esirlikten sonra yazıldığı tarihçiler tarafından söyleniyor. Tevrat'ın kaybolmasından sonra, Tevrat kanunlarına tam riyeti sağlamak üzere belli başlı ailelerin temsilcilerinden bir meclis kurulup, Tevrat ayetlerini yeniden derleyip bir araya getirmeye çalışmışlar ve yeni nüshayı yazarlarken de değiştirerek zamanlarına uydurmuşlardır. Kur'an'ı Kerim, Yahudi ve Hristiyanların ayetlerini değiştirdikleriyle ilgili; "Yahudilerden, (Tevrat'taki) kelimelerin konuldukları yerleri değiştirip tahrif edenler (manalarını bozanlar) ve dillerini eğip bükerek ve dini yererek: "İşittik ve isyan ettik. İşit, işitmez olas ve "râinâ" (bize bak: Yahudi dilinde ahmak)" diyorlar. Ve eğer onlar, "İşittik ve itaat ettik, işit ve bize bak." deselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı ve daha sağlam (daha iyi) olurdu. Küfürleri sebebiyle onları lânetledi. Artık onların pek azı hariç, iman etmezler".⁵⁴ "Ey o şanlı Resul, seni mahzun etmesin o küfürde yarış edenler: gerek o ağızlarıyla «amenna» deyip de kalpleri mü'min olmayanlardan olsun ve gerek Yahudi olanlardan, onlar yalancılık etmek için dinlerler, sana gelmeyen diğer bir kavim için dinlerler, yerli yerinde söylenen kelimeleri sonradan tahrif ederler, size böyle fetva verilirse tutun verilmezse sakının derler, kim ki Allah onun fitneye düşmesini murad etmiştir. sen, ihtimali yok, onun lehine Allahtan zerrece bir şeye malik olamazsın; onlar öyle kimselerdir ki Allah kalplerini tathir etmek murad etmemiştir, onların Dünyada hakları bir zillet, Ahirette de hakları azîm bir azabdur".⁵⁵ "Sonra bu misaklarını nakzettikleri içindir ki biz onları lânetledik ve kalplerini kas katı ettik, kelimeleri yerlerinden oynatarak tahrif ederler, ihtar

⁵² İsmail Özsoy, "Faiz", mad., İA., TDV., c. XII, İstanbul, 1995, s. 110-126.

⁵³ Belâzurî, *Fütuhu'l-Büldan*, s. 580.

⁵⁴ Nisa, 4/ 46.

⁵⁵ Maide, 5/41.

*edildikleri hakikatlerden hazz almayı unuttular, içlerinden pek azı müstesna olmak üzere onlardan daima bir hainliğe muttali olur durursun, yine sen onlardan afvet ve aldırma, çünkü Allah ihsan edenleri sever*⁵⁶

Hız. Peygamber (s.a.s) zamanında, İslam tarihçileri bu zümre insanların Mekke'de mevcudiyetlerine dair bir bilgi vermezler ve gerçekten de bu durum, Kur'an-ı Kerim'de yer alan bazı ayetlerin yapı ve bünyelerindeki bilgilerden de çıkarılabilir. Kur'an-ı Kerim'in hicretten önce nazil olan 86 suresinin hiçbir ayetinde: "**Ey İsrâiloğulları**" şeklinde bir hitap ve sesleniş rastlamıyoruz. Bu ayetlerdeki sesleniş daima : "**Ey Âdemoğulları!**" yahut "**Ey İnsanlar!**"⁵⁷ tarzında nazil olmaktadır. Bununla birlikte Hız. Peygamber (s.a.s)'le Ehl-i Kitap arasında Mekke dönemi boyunca büyük bir ihtilaf vuku bulmamıştır. Görüldüğü kadarıyla bunun iki önemli sebebi bulunmaktadır. Birincisi Mekkelilerin Hız. Muhammed (s.a.s)'e giriştikleri muhalefet gerçekten çok güçlüydü. Bu yüzden İsrâiloğulları söz konusu muhalefetin Hız. Peygamber (s.a.s)'i silip atacağını zannediyorlardı. İkincisine gelince Hız. Muhammed (s.a.s)'in zayıf durumuyla birlikte Mekke'de bulunması Ehl-i Kitap için büyük bir tehlike oluşturmuyordu. Yalnızca bu yeni davetçinin haberlerini öğrenmekle yetiniyorlardı.⁵⁸ Mekke'den sonra Hız. Peygamber 622 yılında hicret ederek yeni bir yerleşme yeri olarak Medine'yi tercih etmiş ve hayatının tümünü orada geçirmiştir.⁵⁹

3-Hız. Peygamber'in Medine Döneminde Yahudilerle İlişkileri

Medine'de yaşayanların menşei kesin olarak bilinmemekle birlikte, tarihî kaynaklar, Araplar ve Yahudi soylarının eskiden beri şehirde yerleşmiş olduklarından bahsederler. Hız. Peygamber Medeniye hicret ettiğinde mevcut nüfusun bir değerlendirmesini yapacak olursak; burada Müslüman nüfus 1500, Yahudiler ise 4000, müşrikler 6000 ve kabileler arasına yayılmış 50 kadar Hristiyan nüfusun olduğu görülmektedir.⁶⁰ Daha sonraki dönemlerde

⁵⁶ Maide, 5/13.

⁵⁷ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul, 1991, c. I, s. 552-554.

⁵⁸ Ahmet Halefullah, *Hız. Muhammed ve Karşıt Güçler*, çev. İbrahim Aydın, İstanbul, 1992, s. 172-173.

⁵⁹ Tevbe, 9/20-22; *"İman edip hicret eden, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla didinenler derece bakımından Allah katında daha yücedirler. Kurtuluşa erenler de işte bunlardır. Rab'leri, Kendinden (O'ndan) bir rahmet ile ve bir rıdvan (raza oluş ile) ve cennetler ile onları müjdeler. Onlar için, orada devamlı (daimî) ni'metler vardır. (Onlar), orada ebedî (sonsuz) kalıcıdır. Muhakkak o Allah ki; O'nun katında, ecrul azîm (büyük bir ecir, bedel) vardır.*

⁶⁰ Muhammed Hamidullah, *İslam'ın Hukuk İlmüne Yardımları*, nşr. Salih Tuğ, İstanbul, 1962, s. 21.

Evs ve Hazrec kabileleri arasında hiçbiri kalmamış ya Müslüman olmuş veya münafıklığı benimsemişlerdir. Burada Hz. Muhammed'in gayesi vakit geçirmeden bütün düşmanları aynı birlik etrafında toplayıp nihai hedefe varmak olmuştur.⁶¹

Mekke'de mevcudiyetlerine dair yazılı kaynaklarda haklarında pek bilgi sunulmayan Yahudiler, Medine'de pek çok alanda aktif rol oynamıştır. Yahudiler Arabistan'a dışardan gelerek yerleşip etkili olmaya başlamıştır. Bu yolla gelen Yahudilik Filistin'den Suriye'ye ve Hicaz arasındaki çöllere sığınmak zorunda kalmışlardır. Buradan Yesrib (Medine)'e kadar giren Yahudiler burada kendilerinin Hz. Musa (a.s) zamanından beri burada olduklarını anlatmaya çalışsalar da bunun doğru olmadığı tarihi olaylarla tespit edilmiştir. Yahudiler Medine'de Beni Kureyza, Beni Nadir, Beni Kaynuka, Beni Hedl, Beni Samile ve Beni Zaura gibi büyük kabileler oluşturmuşlardır. Medine halkı, Evs ve Hazrec diye bilinen Benu Kayla ve bu kabilenin bağlıları olan birkaç Arap kabilesiyle birlikte, *Benu Kaynuka*, *Benu Nadir* ve *Benu Kureyza* ile tâbilerinin de bulunduğu Yahudi kabilelerinden oluşuyordu. Kayla kabileleri geçici bir süre Yahudilere tabi olmuşlar, ancak daha sonra Yahudi hâkimiyetini sarsmaya ve kendi hâkimiyetleri altına almaya muvaffak olmuşlardır.⁶² Bir rivayete göre, Medine Yahudileri, Fatyun isminde gayet ahlâksız bir reisin idaresinde idiler. Fatyun hain ve zalimdi. Bu adam, evlenecek her kızın mutlaka kendi evinde bir gece geçirmesini istemiş ve kabul ettirmiştir. Yahudiler bu namus dışı harekete zorla tahammül ediyorlardı.⁶³ Fatyun'un hâkimiyeti altındakilere "ilk zıfaf hakkı" kuralını uygulamak istemesi, Arapların isyanına neden olmuştur. Hazrec kabilesinin reisi Mâlik b. Aclân, kız kardeşine böyle bir kuralın uygulanmasına müsaade etmemiş, Gassâniler'in reisi Ebû Cübeyle'den de yardım alarak Yahudi hâkimiyetine son vermiştir. Kayla kabilesinin Medine'ye göçünden ve hâkimiyeti ellerine geçirmelerinden sonra, şehirde bir dereceye kadar sükûnet hâkim olmuş, ancak bu sükûnet fazla uzun sürmemiştir. Zira kardeş iki Arap kabilesi arasında gittikçe büyüyen bir düşmanlık baş göstermiş ve bu düşmanlık yerini zamanla uzun süren savaflara terk etmiştir. Buas'ta büyük bir savaş vuku bulmuş, bu savaşta Hazrecliler ciddi bir yenilgiye

⁶¹ Abidin Sönmez, *Resulullah'ın Diplomatik Münasebetleri*, İnkılab Yayınları, İstanbul, 1984, s. 80.

⁶² Geniş bilgi için bkz. Osman Güner, *Hz. Peygamberin Ehl-i Kitap'la İlişkileri (Medine Dönemi)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Samsun, 1995.

⁶³ Abdurrahman Küçük, *Dönemler Tarihi*, Ankara, 1992, s. 27.

uğramışlardır.⁶⁴ Buas muharebesi, kabileler arasındaki dengeyi yeniden tesis etmiş, fakat bitmek tükenmek bilmeyen savaşlar şehrin gücünü iyice tüketmiştir.⁶⁵ Esasen İslam öncesi Medine toplumunda birlik ve istikrarı sağlayacak bir liderin olmayışı ve halkın uymakla yükümlü olduğu bir idari yapının bulunmaması böyle bir kargaşa ortamının doğmasına neden olmuştur. Kısacası, hicretten önce Medine’de, insanların birbirleriyle savaş halinde olduğu güvensiz bir ortam mevcuttur. Eyyamü’l-Arab’ın en önemlileri Zûkar, Buâs, Dahis ve Besus savaşlarıdır. Zukar savaşı Hz. Peygamber kırk yaşında iken Araplarla İranlılar arasında meydana gelmiştir. Bedir yılında vuku bulduğu da rivayet edilen bu savaş Kısra II. Hüsrev’in Şeybânîler’e saldırısıyla başlamış ve onun yenilgisiyle sonuçlanmıştır. İranlılara karşı kazandıkları ilk zafer olan bu savaşta Arapların “**Ya Muhammed**” hitabını parola olarak kullandıkları rivayet edilmektedir. Buas Harbi Medine’deki Evs ve Hazrec kabileleri arasında Hz. Peygamber’in Medine’ye hicretinden beş veya altı yıl önce meydana gelmiş ve savaşı Evs kabilesi kazanmıştır. Bu iki kardeş kabile arasında yıllardır devam eden düşmanlık Hz. Muhammed’in Medine’ye hicretiyle dostluğa dönüşmüştür.⁶⁶

İslam öncesi tarihi kaynaklarda adı Yesrib olarak geçen Medine, eskiden beri Arapların ve Yahudilerin yerleşim yeri olmuştur. Önceden bahsedildiği üzere, birlik ve beraberliği sağlayacak bir liderin olmayışı ve halkın uyması gereken ortak bir yasanın bulunmaması, Araplar ve Yahudi kabileler arasında savaşlara sebep olmuştur. Kabileler halinde yaşayan Yahudiler kendi aralarında bir birlik oluşturmamıştır.⁶⁷ Ancak Tevrat gibi kutsal bir kitaba sahip olmaları ve içlerinde okuma yazma bilen kimselerin bulunması, Araplar nezdinde Yahudilere üstünlük sağlamıştır.⁶⁸ Bununla birlikte Yahudiler ticarî ve ziraî alanda da üstünlük sağlayarak söz sahibi olmayı başarmıştır.⁶⁹ Burada üstünlük konusunda herhangi bir ayrıma gidilmeden, genel olarak bütün insanları kapsamına alacak şekilde Ademoğulları deyiminin kullanılmış olması, bu konuda bütün insanların eşit

⁶⁴ Buhl, “Medine”, *İA, MEB.*, c. VII, s. 462-463; Neşet Çağatay, *İslam’dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 94-95.

⁶⁵ Mevlana Şibli, *Asr-ı Saadet İslam Tarihi*, c. I, s. 213-214.

⁶⁶ Mehmet Ali Kapar, “Eyyamü’l-Arap”, mad., *İA*, TDV., İstanbul, 1995, c. XII, s. 15.

⁶⁷ Belazuri, Ahmet b. Yahya b. Cabir b. Davud, *Fütuhu’l -Büldan*, çev. Mustafa Fayda, Ankara, 2002, c. I, s. 25-44.

⁶⁸ Hasan İbrahim Hasan, *İslam Tarihi*, İstanbul, 1991, c. I, s. 76,177.

⁶⁹ Cevad Ali, *el-Mufasssal fî Târîh’l-Arab Kable’l-İslâm*, c. VI, s. 14.

yaratılıştta olduklarına işaret etmektedir.⁷⁰ İslam'a göre, hangi sınıf ya da gruptan olursa olsun bütün insanlar eşit konumdadır. Toplumda değer ölçüsü tekdir. Buna göre, beyaz-siyah, yöneten-yönetilen, zengin-fakir, kadın-erkek, hür-köle hepsi birer insandır ve Hz. Peygamber'in deyiimiyle⁷¹ "bir tarağın dişleri gibi hepsinin eşit olması" gerekir.⁷²

Yahudi erkeklerden sınırlı sayıda bir grup okuma-yazma biliyordu. Yahudiler, yazı dili olarak her ne kadar İbraniceyi kullanmış olsalar da, kesin olarak Arapça konuşuyorlar, çocuklarına Arap isimleri veriyorlar ve hatta kabileleri Arapça isimler taşıyordu. Medine Yahudilerinin *Beytü'l Midras* adında bir de eğitim-öğretim müessesesi vardı. Yahudiler, her türlü dinî ve dünyevi işlerini bu kurumun çatısı altında yürütüyorlardı. Çocuklarına burada dinî eğitim veriyorlar, suçluları burada cezalandırıyorlardı. Yahudiler kendi aralarında bir birlik oluşturmasalar da, Tevrat gibi kutsal bir kitaba ve ayrıca *Beytü'l-Midrâs* adında köklü bir müesseseye sahip olmaları, onlara Araplar nezdinde bir üstünlük sağlıyordu. Medineli Yahudiler tam bir kabile yapısına sahiptiler. Gerek Araplar gerekse Yahudiler arasında yer alan her kabile, müstakil bir hukuk oluşturarak kendi kabile reislerinin dışında hiçbir otorite tanımazlardı. Bu nedenle her Yahudi kabilesinin, savaş, doğal afet gibi hiç beklenmedik bir durumda ortaya çıkan masrafları karşılamak üzere meydana getirdiği bir halk sandığı vardı. Yapılan bir anlaşma sonrasında kabile fertlerinin ödemesi gereken kan diyeti şeklindeki aynî ve nakdî tazminatın meblağı bu sandıktan karşılanırdı.⁷³

Yahudiler, sosyal statü itibarıyla de kendi aralarında bir birlik oluşturamamışlardı. Siyasî ilişkilerde her biri bir Arap kabilesiyle ya da daha küçük boylarla anlaşmalı (mevali) durumundaydı. Böylelikle birbirlerine karşı savaşıyorlar, birbirlerinin kanlarını akıtıp, dindaşlarını esir alıyorlardı. Bazen kendi aralarında ferdi öldürme olayları meydana geliyor ve birbirlerine diyet vermek zorunda kalıyorlardı. Ancak bu durumda âdil davranıyorlar, söz

⁷⁰ Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Kesîr ed-Dimeşkî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Kahire, 1988, 111/51. İnsanı diğer yaratıklardan ayıran üstün yönleri için bkz. Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi'u ti Ahkâmî'l-Kur'ân*, Beyrut, 1988, c. X, s. 190.

⁷¹ Ahmed b.Hanbel, V/411.

⁷² Yusuf el-Kardavî, *el-Hasâisu'l-Âmme li'l-İslam*, Beyrut, 1985, s. 94-5; Mahmud Awan, *"İslam'ın Bakış Açısından İnanç Toplumu ve Dünya Düzeni"*, İbrahimî Dinlerin Diyalogu, İstanbul, 1993, s. 144.

⁷³ İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye*, çev. Mehmet Keskin, İstanbul, 1995, c. II, s. 499-504.

gelimi soy itibarıyla kendisini daha üstün gören Beni Nadir kabilesi, diğerlerinden daha fazla diyet alırken, kendisi daha az diyet ödüyordu.⁷⁴

Yahudiler, Medine'ye yerleşince, ticarî ve ziraî sahada Araplara karşı üstünlük kurmaya başladılar. Ziraatı geliştirerek tarıma elverişli topraklarda hurma, buğday ve arpa başta olmak üzere çeşitli ürünler yetiştirdiler. Beni Kaynuka'nın dışında diğer bütün Yahudi kabileleri genelde çiftçilikle uğraşırlardı. Kaynukalılar ise, daha çok ticaret ve kuyumculukta söz sahibi idiler. Hatta Medine'de adını bunlardan alan bir de pazar yeri vardı.⁷⁵ Her ne kadar Yesrib ve civarı Yahudilerle Arap müşrikleri arasında müşterek bir vatan olarak kabul edilmekte ise de, bölgenin sanat, ticaret ve ziraatı Yahudilerin elinde bulunmaktaydı. Kısa zamanda zengin oldular ve tefeciliğe başladılar. Zenginlikleri ve kuvvetleri ile bölgede kendilerini/mallarını korumaları için büyük kaleler ve surlar inşa ettiler.⁷⁶

Yahudilerle ilgili konularda Kur'an-ı kerim şu şekilde ifade etmektedir; *"Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimeti hatırlayın. Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki ben de size verdiğim sözü yerine getireyim. Yalnız benden korkun. İsrail, İshak Peygamberin oğlu Yakup Peygamberdir. Elinizdeki Tevrat'ı tasdik edici olarak indirdiğimize (Kur'an'a) iman edin. Onu inkâr edenlerin ilki olmayın. Ayetlerimi az bir karşılığa değiştirmeyin ve bana karşı gelmekten sakının. Hakkı batılla karıştırıp da bile bile hakkı gizlemeyin. Namazı kılın, zekâtı verin. Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin. Siz Kitab'tı (Tevrat'ı) okuyup durduğunuz hâlde, kendinizi unutup başkalarına iyiliği mi emrediyorsunuz? (Yaptığınızın çirkinliğini) anlamıyor musunuz?"*⁷⁷

Medineli Yahudiler her şeyden önce kendilerinden olmayan bir peygamberin varlığına tahammül edememişlerdir. Çünkü onlar, Allah'ın peygamberliği sadece kendilerine has kılındığını, kendilerinden başka hiçbir kavme peygamberlik verilmediğini iddia etmektedirler. Bu konuda Kuran şu şekilde bir ifade kullanmaktadır; *"O'dur ki ümmiler içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber gönderdi. Oysa onlar, önceden apaçık bir sapıklık içinde idiler. De ki: Ey Yahudiler! Eğer siz yalnız kendinizi Allah'ın dostu zannediyorsanız, diğerleri Allah'ın dostu değilse ve siz doğru söyleyenlerseniz*

⁷⁴ Şibli, *Asrı Saadet*, c. I, s. 213-214; Abidin Sönmez, *Râsulullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Sulh Muahedeleri*, İstanbul, 1984, s. 81-98.

⁷⁵ Güner, *Resulullah'ın Ehl-i Kitap'la Münasebetleri*, s. 78-83.

⁷⁶ Sönmez, *Râsulullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Sulh Muahedeleri*, s. 74.

⁷⁷ Bakara, 2/40-44.

ölümü temenni edin. Allah'tan sizi öldürmesini isteyin.⁷⁸ Bir de Yehud ve Nesârâ "biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" dediler, de ki: öyle de niçin size günâhlarınızla azab ediyor? Doğrusu siz onun yarattıklarından bir beşersiniz, dilediğine mağfiret ediyor dilediğine azab, Göklerin ve Yerin ve aralarındakilerin mülkü bütün Allah'ındır, nihayet dönüş de onadır."⁷⁹

Hız. Peygamber (s.a.s.) Medine'ye hicretten sonra Evs ve Hazrec kabileleri ardından Ensar ve Muhacir arasında kardeşliği tesis ettikten sonra Yahudiler karşısında güçlü hale gelmiştir. Bundan sonra Medineli Yahudiler şehirdeki İslam davetinden iyice rahatsız olmuşlardır. Bunu Kur'an şu şekilde anlatmaktadır. "Ey İsrâiloğulları, size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım ve sadece benden korkun! Yanınızdakini (Tevrat'ı) tasdik edici olarak indirdiğim (Kur'an)a iman edin, O'nu, inkâr edenlerin ilki siz olmayın, benim ayetlerimi birkaç paraya değiştirmeyin. Ancak benden korkun. Hakk'ı batıla karıştırıp da, bile bile hakkı gizlemeyin. Hem namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin. İnsanlara iyiliği emreder de kendinizi unuttur musunuz? Hâlbuki kitap (Tevrat)ı okuyorsunuz. Hâlâ aklunuzu başınıza almayacak mısınız?"⁸⁰ Kur'an ayetlerinin anlattığına göre, Peygamber ile Yahudiler arasındaki tartışmalar ve mücadelelerle ilgili olarak aşağıdaki bir değerlendirme bunları daha iyi yansıtacağını/özetleyeceğini düşünmekteyiz.

Bu ayetlerin bazıları Hız. İbrahim ve İbrahim'in dini, Yahudilerin kendilerinin ona daha yakın olduklarını, kendi dinlerinin de onun dini olduğunu iddia etmekle ilgilidir. Bunlardan bir kısmı Kâbe, Kâbe'nin eskiliği, fazileti, İbrahim ve İsmail ile ilişkisi yönündedir. Onların aldatma ve inkâra dayalı tutumlarını eleştirmektedir.

Medine Yahudilerinin Hız. Peygamber'e karşı faaliyetlerinden biri de Mekke müşriklerinin yaptığı gibi, münazara ve münakaşaya girmek ondan gerçekleşmesi mümkün olmayan isteklerde bulunmaları olmuştur. Hız. Peygamber'den aynen Hız. Musa'ya gökyüzünden inen levhalar gibi kitap indirmesini istemişlerdir. Ayrıca Zülkarneyn hakkında soru sormuşlardır. Kuran onların taleplerine şu karşılığı vermektedir. "Kitap ehli, senden kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyorlar. (Buna şaşma!) Mûsâ'dan, bundan daha büyüğünü istemişler ve "Allah'ı bize açıkça göster" demişlerdi. Böylece zulümleri sebebiyle onları yıldırım çarptı. Sonra kendilerine apaçık

⁷⁸ Cuma, 62/2-6.

⁷⁹ Maide, 5/18.

⁸⁰ Bakara, 2/40-44.

*deliller gelmesinin ardından (tuttular) buzağıyı tanı edindiler. Biz bunu da affettik ve Mûsâ'ya apaçık bir güç ve yetki verdik.*⁸¹

Yahudiler Hz. Peygamber'in Risâlet'ini kabul etmeyen onu küçük gören ve alaya alan ifadeler kullanmaktaydılar. "Yahudilerden bir kısmı kelimeleri yerlerinden değiştirirler, dillerini eğerek, bükerek ve dine saldırarak (Peygambere karşı) "İşittik ve karşı geldik", dinle, dinlemez olası, raina derler. Eğer onlar İşittik, itaat ettik, dinle ve bizi gözet" deselerdi şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktır; fakat küfürleri (gerçeği kabul etmemeleri) sebebiyle Allah onları lanetlemiştir. Artık pek az inanırlar".⁸² Bu ayet Yahudilerin Hz. Peygamber ile alay ettiklerine işaret etmektedir. Yahudiler "Raina" (bizi gözet) kelimesiyle ilgili olarak dillerini bükerek bu kelimenin yerine sövmek anlamında "ruunet" kelimesini kullanıyorlardı. Onlar Arapça' da kullanılan "işittik ve itaat ettik" cümlesi yerine "işittik ve isyan ettik" diyorlardı. Ona karşı "dinliyorum, duymadım", ya da "duyuyorum, kabul etmiyorum" şeklinde mukabelede bulunuyorlardı.⁸³

Hz. Muhammed'in hazırladığı ve Medine Anayasası olarak bilinen hukuki belgenin.⁸⁴ Maddesi Yahudilerle ilgilidir. Bu maddede Müslümanlar ile Yahudiler arasında karşılıklı ortaklık içerisinde bulunacaklarını her iki tarafın dini inanış ve yaşadıklarını serbestçe savunacaklarını savaşa, barışa ve diyet ödemeye birlikte dâhil olacaklarına işaret ediyordu. Ayrıca Müslümanların en büyük düşmanları olan Kureyş müşriklerine de dinlerinden vazgeçmemeleri, zira inançlarının Hz. Muhammed'in dininden daha üstün olduğu şeklinde bulunmuşlardır.⁸⁵ "Bakmaz mısın şu kendilerine okuyup yazmaktan biraz nasıp verilmiş olanlara? Cib-t-ü taguta inanıyorlar da Allah'ı tanımayanlara bunlar müminlerden yolca daha doğru diyorlar" Onlar Allah'ın lâ'netlediği kimseler, her kimi de Allah lâ'netlerse artık onu bir kurtaracak bulamazsın".⁸⁶

Yahudilerin Müslümanlar aleyhine tutumlarından biri de Müslümanlara karşı münafıklarla işbirliği içine girmiş olmalarıdır. Bunu gerçekleştirmek için onlardan bazıları Müslüman olmuş gibi görünmek

⁸¹ Nisa, 4/153.

⁸² Nisa, 4/46.

⁸³ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, c. I, s. 53-63; İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz Muhammed'in Hayatı*, çev. Mehmet Yolcu, İstanbul, 1985, c. III, s. 136-137; Adem Apak, *Anahatlarıyla İslam Tarihi*, (Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi), Ensar Yay., İstanbul, 2011, c. I, s. 324.

⁸⁴ Geniş bilgi için bkz. Salih Tuğ, *İslam Ülkelerinde Anayasa Hareketleri*, İstanbul, 1969.

⁸⁵ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, c. II, s. 210; Apak, *Anahatlarıyla İslam Tarihi*, I, (Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi, c. I, s. 325.

⁸⁶ Nisa, 4/51-52.

suretiyle münafıklarla daha yakın ilişkiler geliştirmek istemeleridir. "İnananlara rastladıkları zaman, "İnandık" derler, elebaşlarıyla baş başa kaldıklarında, Biz şüphesiz sizinleyiz, onlarla sadece alay etmekteyiz" derler.⁸⁷ Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmez misin? Onlar ne sizdendirler, ne de onlardan. Onlar bile bile yalan yere yemin ederler."⁸⁸

Yahudilerden bazıları zaman zaman Hz. Peygamber'e gelerek sorular sormuşlardır. Kendilerine cevap verildiği takdirde inanacaklarını ifade etmişlerdir. Fakat istedikleri cevabı almalarına rağmen sözlerinde durmamışlardır. Kuran Hz. Peygamber'e Yahudilerle ilgili olarak nasıl bir tavır takınması gerektiğini şu ayet daha iyi aydınlatıyor. "Kalpleri inanmamışken, ağızlarıyla, 'İnandık' diyenler, Yahudilerden yalana kulak verenler ve başka bir topluluk hesabına casusluk edenlerden inkâra koşanlar seni üzmesin. Sözleri asıl yerlerinden değiştirirler de, 'Böyle bir fetva size verilirse alın, verilmezse kaçunun' derler. Allah'ın fitneye düşmesini dilediği kimse için Allah'a karşı senin elinden bir şey gelmez. İşte onlar Allah'ın, kalplerini artırmak istemediği kimselerdir. Dünyada rezillik onlarıdır. Onlara ahirette de büyük azap vardır. Boyuna yalancılık için dinlerler, boyuna haram yerler, artık sana gelirlerse ister aralarında hükmet, ister kendilerinden yüz çevir, eğer yüz çevirirsen sana hiç bir zarar edemezler, şayet hükmedersen aralarında adaletle hükmet, çünkü Allah adalet edenleri sever. Yanlarında Tevrat onda hükmullah dururken seni nasıl hakem yapıyorlar? Sonra arkasından ne diye dönüyorlar? Öylelerin mü'minlerle alâkası yok. Gerçekten Biz, içinde bir hidayet, bir nur bulunan Tevrat'ı indirdik. Kendilerini Allah'a teslim etmiş peygamberler, Yahudilere onunla hükmederlerdi. Bir de Allah dostları ve ilim adamları da Allah'ın kitabını muhafaza etmekle görevli olmaları ve üzerine şahit olmaları dolayısıyla onunla hüküm verirlerdi. Artık insanlardan korkmayın, Benden korkun ve Benim ayetlerimi birkaç paraya değişmeyin! Ey hâkimler, her kim Allah'ın indirdiği hükümlerle hüküm vermezse, onlar hep kâfirlerdir. Hem ondan üzerlerine şöyle yazdık: cana can, göze göz, buruna burun, dişe diş, carhler birbirine kısastır, kim de bu hakkını sadakasına sayarsa o, ona keffaret olur ve her kim Allah'ın indirdiği ahkâm ile hükmetmezse onlar hep zalimlerdir."⁸⁹

⁸⁷ Bakara, 2/14.

⁸⁸ Mücadele, 58/14.

⁸⁹ Maide, 5/41-45.

Kısaca Yahudiler Medine döneminde, Hz. Muhammed'e ve Müslümanlara karşı art niyetli davranmaları, imzalamış oldukları antlaşmaya rağmen fırsat buldukça ihlal etmeye devam etmişlerdir. İhlal edilen bu antlaşmalardan sonra Yahudilerin cezalandırmaları için üç aşamalı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bunlardan birincisi Yahudileri toptan değil sadece ihanet edenleri ferdi olarak cezalandırılmıştır. İkincisi ise Yahudilerden sadece düşmanlık edenleri cezalandırma yoluna gidilmiştir. Üçüncüsü Medine'de Müslüman-Yahudi ilişkilerinde bir ortak Yahudi dayanışmasından bahsetmek mümkün değildir. İslam öncesi dönemde onlardan bir kısmı Evs, diğer kısmı da Hazrec ile antlaşma yapmak suretiyle karşılıklı olarak savaşlara girmişlerdir.⁹⁰

Nitekim bu konuyla ilgili Kur'an şu ifadeleri vermektedir. *"Yine bir vakit misakinizi aldık; birbirinizin kanlarını dökmeyeceksiniz ve nüfusunuzu diyarınızdan çıkarmayacaksınız, sonra siz buna ikrar da verdiniz ve ikrarınıza şahit de oldunuz. Sonra sizler yine şöyle kimselersiniz ki kendi kendinizi öldürüyorsunuz ve içinizden bir zümreyi yurtlarından çıkarıyorsunuz, aleyhlerinde günah ve düşmanlıkla birleşip yardımlaşıyorsunuz. Şayet size esir olarak gelirlirse fidyeye kalkışıyorsunuz. Oysa çıkarılmaları size haram kılınmıştı. Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Şu halde içinizde böyle yapanlar sonuçta dünya hayatında rüsvaylıktan başka ne kazanırlar? Kıyamet günü de en şiddetli azaba kakılırlar. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir."*⁹¹ Ayette ifade edildiği gibi Medine'deki Yahudi kabileler arasında geçmişe dayalı düşmanlığın bulunması Hz. Peygamber'in şehirde hem siyasi hem hukuki ve hem dini hâkimiyet kurmasında Yahudi kabilelere karşı üstünlük sağlamasında büyük bir avantaj teşkil etmişlerdir.⁹²

Sonuç

İslam tarihçileri tarafından Mekke'de mevcudiyetlerine dair pek bilgi sunulmayan, ancak Medine'de önemli bir nüfus yoğunluğuna sahip olan Yahudi toplumuyla Hz. Peygamberin pek çok alanda kayda değer münasebetleri olmuştur.

Hz. Peygamber'in Kuran'dan almış olduğu ilahi emirler vasıtasıyla kendisi de Yahudilere karşı hoşgörülü davranmış ve onların dinlerinde,

⁹⁰ Apak, *Anahatlarıyla İslam Tarihi, I, (Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi, c. I, s. 327.*

⁹¹ Bakara, 2/84-85.

⁹² Apak, *Anahatlarıyla İslam Tarihi, I, (Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi, c. I, s. 329.*

ekonomik işlerde bireysel, siyasal ve sosyal ilişkilerini yürütmelerinde serbest bırakmıştır. Yahudilere tanınan bu hoşgörü ortamını ve imkânlarından oldukça istifade etmişlerdir. Yahudiler Müslümanlara karşı hainlik sergilemedikleri sürece onlara herhangi bir cezayı müeyyide uygulanmamıştır. Ayrıca Yahudi toplumuna toplu olarak bir ceza da tarihi seyir içerisinde uygulandığı da görülmemiştir. Uygulan cezalar ise fert bazında yapılmıştır. Yahudilerle olan sosyal ilişkilere bakıldığı zaman selamlaşma, yeme-içme, evlilik gibi konularda Hz. Muhammed (s.a.s)'in genel olarak İslam'ın temel hükümlerine ters düşmeyecek şekilde onlarla ilişki kurmaktan kaçınmadığı görülmektedir.

Hukukî-siyasi açıdan bakıldığında ise, Medine vesikasında da görüldüğü gibi, Yahudilere bu alanda önemli hak ve yükümlülükler getirilmiştir. Buna göre inançlarının gereğine uygun olarak yaşamalarını sağlamak, din ve vicdan hürriyetinin teminatı için gerekli görülmüştür. Cizye yükümlülüğünü yerine getirmek kaydıyla, onlara İslam ülkesinin vatandaşı olma statüsü verilmiştir. Ancak Yahudiler yapılan bu antlaşmayı bozmuş, Hz. Muhammed (s.a.s) de mazlum insanları korumak, saldınlara karşı koymak ve ihanetleri cezalandırmak için savaşa başvurmuştur.

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Yahudilerle olan ilişkilerine bakıldığı zaman görülmektedir ki O, tavırlarıyla Müslümanların yansıra Ehl-i Kitap'tan Yahudilerin de yer aldığı bir toplumda, insanların birbirine karşı nasıl davranması gerektiğine dair son derece önemli mesajlar vermiştir. En güzel örnek olma vasfını dinî, siyasî, hukukî, askerî ve sosyal alanda bir kez daha göstermiştir.

Kaynakça

- Adam, Baki, *Yahudilik ve Hıristiyanlık Açısından Diğer Dinler*, İstanbul, 2002.
- Ali Cevad, *el-Mufasssal fî Târîh'l-Arab Kable'l-İslâm*, c. I-IX, Dâru'l-İlm lî'l-Melâyin, Beyrut, 1980.
- Apak, Adem, *Anahatlarıyla İslam Tarihi, I, (Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönemi*, Ensar Yayınları, 7.Baskı, İstanbul, 2011.
- Atçeken, İsmail Hakkı, *Hz. Muhammed'in Yahudilerle Münasebeti*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996.
- Avvan, Mahmud, *"İslam'ın Bakış Açısından İnanç Toplumu ve Dünya Düzeni"*, İbrahimi Dinlerin Diyalogu, İstanbul, 1993.
- Baş, Eyüp, *İslam'ın İlk Döneminde Müslüman Yahudi İlişkileri*, İstanbul, 2004.

- _____, "Hicaz Yahudiliği ve Genel Yahudilikten Farklı Uygulamaları", *Bütün Yönleriyle Yahudilik*, TDY., Ankara, 2012.
- Belazuri, Ahmet b. Yahya b. Cabir b. Davud, *Fütuhu'l -Büldan*, c.I, çev. Mustafa Fayda, Ankara, 2002.
- Birsin, Mehmet, *H. Peygamber'in Devleti*, İstanbul, 1996.
- Buhl, Fr., "Medine", mad., *İA.*, MEB., c. VII, Eskişehir, 1997, ss. 462-463.
- Büyükoçkun, Kudret, "Arabistan", mad., *İA.*, TDV., c. III, İstanbul, 1989, ss.248-249.
- Çağatay, Neşet, *Başlangıçtan Abbasilere Kadar İslam Tarihi*, Ankara, 1993.
- _____, *İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 153, Ankara, 1982.
- Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulu*, Ankara, 1989.
- Dayf, Şevkî, *el-Asru'l-Câhilî, Dâru'l-Maarif*, Kahire, 1974.
- Derveze, İzzet, *Kur'an'a Göre Hz Muhammed'in Hayatı*, c. III, (Medine Dönemi), çev. Mehmet Yolcu, Yöneliş, İstanbul, 1995.
- Ebu'l-Fidâ, İsmail İbn Kesîr ed-Dımeşkî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Kahire, 1988.
- El-Bekri, *Cahiliye Araçları*, çev. Levent Öztürk, İz Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- el-Ezherî, Abdu'l-Azîz Mezzû', *Kıyas 'Ukâz, Matba'at Dâri'l-Kitâbi'l-'Arabî*, Kahire, 1951.
- el-Hamdânî, Ebu Muhammed Hasan, *Sıfatu Cezîreti'l-Arab*, tahk. D.H. Muller, E.J., Brill, Leiden, 1884.
- el-Himyerî, Neşvân, *Mülûkû Hümyer ve Akşalû'l-Yemen* nşr. Ali b İsmâil el-Müeyyed-İsmâil b. Ahmed el-Cerafi, Kahire, 1378.
- el-Kardavî, Yusuf, *el-Hasâisu'l-Âmme li'l-İslam*, Beyrut, 1985.
- el-Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el- Câmî'u ti Ahkâmî'l-Kur'ân*, c. X, Beyrut, 1988.
- el-Misrî, Muhammed b.Mükrîm İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arabî'l-Muhîd*, c. I, Beyrut, 1970.
- El-Semhûdî, Ebu'l Hasan Nureddin Ali bin Ahmed, *el-Vefâ bi-Ahbar Dar el-Mustafa*, nşr. Kasım es-Samerrai, Beyrut, 2001.
- Emîn, Ahmed, *Fecru'l-İslâm*, Kahire, 1950.
- eş-Şerîf, Ahmed İbrahim, *Mekke ve'l-Medînefi'l-Câhiüyye ve Ahdî'r-Rasûl*, Kahire, 1985.
- ez-Zebidî, M Muhammed Mürtezâ el-Hüseynî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kântâs*, c. VII, Kahire, trs.
- el-İsfehânî, Kâsım el-Hüseyn b.Muhammed Râgıb, *el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân*, Mısır, trs.
- Fayda, Mustafa, *İslamiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara, 1987.
- Furaç, Ahmet Subhi, *Arap Edebiyatı Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3911, Edebiyat Fakültesi Yayın No:3404, İstanbul, 1996.

- Günaltay, Şemseddin, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, sad: Mahfuz Söylemez-Mustafa Hizmetli, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1997.
- Güner, Osman, *Hız. Peygamberin Ehl-i Kitap'la İlişkileri (Medine Dönemi)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Samsun, 1995 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
- _____, *Resulullah'ın Ehl-i Kitap'la Münasebetleri*, Ankara, 1997.
- Halefullah, Ahmet, *Hız. Muhammed ve Karşıt Güçler*, çev. İbrahim Aydın, İstanbul, 1992.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam'ın Hukuk İlmüne Yardımları*, nşr: Salih Tuğ, İstanbul, 1962.
- _____, *Muhammed, İslam Peygamberi*, c. I, çev. Salih Tuğ, İstanbul, 1991.
- Harman, Ömer Faruk, "Tübaa" mad. İA, TDV., c. XXXI, İstanbul, 2011.
- Hasan, İbrahim Hasan, *İslam Tarihi*, c. I, İstanbul, 1991.
- İbn Haldun, *Mukaddîme*, çev. Zakir Kadiri Ugan, c. I, İstanbul, 1990.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdulmelik, *es-Sîretü 'n-Nebevîyye*, c. I-III, Mısır, 1936.
- _____, *Siter-i İbn Hişam*, c.I, terc: Hasan Ege, İstanbul, 1994.
- İbn Kesir, *El-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. II, çev. Mehmet Keskin, İstanbul, 1995.
- _____, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c.I-XV, Beyrut, 1977.
- İbn Manzur, Cemalüddin Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem el-Misri, *Lisanü'l-Arap, F'l-Lüga*, c. I, Beyrut, 1389.
- Kapar, M. Ali, *Hız. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti*, İstanbul, 1987.
- _____, "Eyyamü'l-Arap" mad., İA, TDV., c. XII, İstanbul, 1995, ss. 15.
- Karış, Orhan, "Arap" mad. İA, MEB, Yayınları c. III, İstanbul, 1991, ss. 242.
- Katar, Mehmet, "İsrail Kavminin Seçilmişliği Üzerine Bir Araştırma", *Journal of Islamic Research* 2007, ss. 458-463.
- Kaya, Remzi, *Kur'an'a Göre Ehl-i Kitap ve İslam*, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 2011.
- Kesler, Fatih, *Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hristiyanlar*, TDV Yayınları, Ankara, 1995.
- Kılıç, Sami, *İlahi Dinlerde Yiyecek ve İçecekler*, Ankara, 2011.
- Kutluay, Yaşar, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, Ankara, 1965.
- Kuzgun, Şaban, *Dinler Tarihi Dersleri*, c.I, Kayseri, 1993.
- Küçük, Abdurrahman, *Dönmeler Tarihi*, Ankara, 1992.
- Mehmet Erdem, "Medine Vesikası'nın Maddelendirilme Şekli ve Türkçe Çevirileri Üzerine Bazı Mülâhazalar", *The Journal Of Academic Social Science Studies*, Volume 5 Issue 8, p 525-542, December, 2012.
- Miquel, Andre, *İslam ve Medeniyeti Doğuştan Günümüze*, çev. Ahmet Fidan-Hasan Menteş, c.I, Ankara, 1991.
- Nana, Mahmut, *Yahudi Tarihi*, çev. Ahsen Batur, İstanbul, 2008.

- Neşet, Çağatay, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, AÜİF Yayınları, Ankara, 1982.
- Numani, Mevlana Şibli, *Son Peygamber Hz. Muhammed Siretü'n-Nebi*, Urduca Aslından çev. Yusuf Karaca, c. I-II, İz Yayıncılık İstanbul, 2003.
- Özsoy, İsmail, "Faiz" mad. İA., TDV., c. XII, İstanbul, 1995.
- Sankıoğlu, Ekrem, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, İstanbul, 1983.
- Seydişehri, Mahmud Es'ad, *İslam Tarihi Tarih-i Din-i İslam, İslamiyet Öncesi Araplar, Mekke Devri-Medine Devri*, Marifet Yayınları, sad; Ahmed Lütfü Kazancı-Osman Kazancı, İstanbul, 1995.
- Sönmez, Abidin, *Resulullah'ın Diplomatik Münasebetleri*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1984.
- Şibli, Mevlana, *Asrı Saadet*, çev. Ömer Rıza Doğrul, c. I, İstanbul, 1977.
- Tabbara, Afif Abdü'l-Fettah, *Kuran Açısından Yahudi Menşe'i ve Karakteri*, terc: Mehmet Aydın, İstanbul, 1978.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b.Cenr, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, c. I- XXX, Mısır, 1968.
- _____, *Tarihi Taberî*, çev. M. Faruk Tunca, c. II, İstanbul, trs.
- _____, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mulûk*, c.1-X, Kahire, 1967.
- Tanyu, Hikmet, "Yahudiler", mad., İA., MEB., c. XIII, İstanbul, 1978.
- _____, *Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler*, c. I, İstanbul, 1979.
- Tuğ, Salih, *İslam Ülkelerinde Anayasa Hareketleri*, İstanbul, 1969.
- Tümer, Günay-Küçük Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ankara, 1988.
- Uğur, Müctebâ, *Hicrî Birinci Asırda İslam Toplumu*, İstanbul, 1980.
- Umerî, Ekrem Ziyâ, *Medine Toplumu*, trc.Nureddin Yıldız, İstanbul, 1988.
- Ünalın, Siddik, "Risalet Öncesinde Arap Yarımadasındaki Dinler ve Bir Peygamber Beklentisi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6,Elazığ, 2001.
- Watt, W. Montgomery, *Hz. Muhammed Mekke'de*, çev. M. R. Ayas-A. Yüksel, Ankara, 1986.
- Yavuz, Nazmiye, *Kitabı Mukaddes Açısından Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Seçilmişlik Anlayışı*, A. Ü. Sos. Bil. Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, c.I. (I-X), İstanbul, 1971.
- Yıldız, Hakkı Dursun, "Arap" mad. İA., TDV., c. III, İstanbul, 1991.
- Zeydân, Corcî, *el-Arab Kable'l-İslâm* tahk: Huseyn Munis, Dârü'l-Hilâl Kahire, trs.